

A FŐISKOLAI HALLGATÓK ÉLETMÓDJÁNAK NÉHÁNY SZOCIOLÓGIAI PROBLÉMÁJA

SZABÓ LÁSZLÓNÉ

Az irodalomban egymástól eltérő életmód-felfogásokról olvashatunk. Az eltérő értelmezések azonban többségükben abban megegyeznek, hogy az életmód lényegét az ember tevékenységében, tevékenység-struktúrájában kell keresni. Ezért az életmóddal összefüggésben a tevékenységstruktúrát, valamint annak feltételeit és eredményeit vizsgálják.

Vizsgálatunkkal összehasonlító adatokat kívántunk nyerni a készségi és nem készségi szakos hallgatók életmódjáról, tevékenység-struktúrájáról, ezen belül a munkaidő és szabadidő arányáról, valamint arról, hogy a szabadidő szerkezete mennyire van arányban a pedagógus pályára való felkészítéssel.

Vizsgálatunk alanyául a biológia szakos hallgatókat választottuk, ahol a biológiához két készségi (rajz, testnevelés) és két nem készségi (földrajz, mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok) szak kapcsolódik.

Kutatásunk során abból a feltevésből indulunk ki, hogy a kötelező órendi és órán kívüli megterhelés hallgatóinknál a heti 48 órát meghaladja. Különösen jellemző ez a készségi szakos hallgatóira, ahol a főiskolai programban előírt szintek teljesítéséhez a tanítási órákon túlmenő gyakorlás szükséges (rajz, testnevelés szak), illetve rendszeres edzéseken vesznek részt, vagy a hét végét versenyeken töltik (testnevelés szak). Feltételeztük tehát, hogy a hétfégi szabadidejük egyrésze is munkaidő. Ezért a készségi szakos hallgatói a nem készségi szakosokhoz viszonyítva, a munkaidő és a szabadidő gyakori változása miatt a kevés szabadidőt igénylő tevékenységeket választják, ami sok esetben nem önművelő, hanem rekreatív szabadidő elfoglaltság.

Vizsgálatunk a biológia szakos hallgatók teljes körére kiterjedt. Egyik módszere az írásos csoportos interjú volt. Az interjú alapján 196 feldolgozásra alkalmas kérdőívet kaptunk, amely a szakos hallgatók kb. 80%-ának felel meg. Másik módszerünk az időmérleg felvétel volt. Az egyhetes időmérleg 0 órától 24 óráig 15 perces bontásban kérte az elfoglaltságok jelölését. Az időmérleget kitöltő hallgatók nagy része azonos volt az interjúalanyokkal. A minta nagysága 20%-os volt.

Az adatok feldolgozását statisztikai módszerekkel végeztük a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Mezőgazdasági Ismeretek és Gyakorlatok Tanszékén a Matematika Tanszék Számítástechnikai Csoportjának segítségével.

A főiskolai hallgatók a társadalmi munkamegosztásban tanulmányi munkájukkal vesznek részt. A tanév folyamán eleget tesznek a főiskolai tanulmányi előírásoknak, megfelelnek a vizsga követelményeinek. Időalapjuk kötött időből és szabadidőből tevődik össze. A kötött időn belül van a munkaidő, a közlekedésre, a fiziológiai szükségletekre, és a háztartási munkára fordított idő. Ami ezen felül marad a 24 órából, azt nevezhetjük szabadidőnek. Tehát a szabadidő nagysága a kötött idő nagyságától függ.

A főiskolai hallgatók kötött ideje

A főiskolai hallgatók munkaideje: A főiskolai hallgatók kötött idejének jelentős részét alkotja a tanulmányi munka, amely a főiskolához kötött munkából és az otthon folytatható munkából áll.

Hallgatóink számára kötelező a Tanterv által előírt órák látogatása. Ezért munkaidejüket a Tanterv által előírt kötelező órarendi órák, a szabadon választott kötelező órák és a tanulásra fordított idő alkotja. A készségi szakpárok hallgatóinál a főiskolához kötött munkaidőt még kiegészíti a gyakorlásra, edzésekre és a versenyekre fordított órák száma.

Hallgatóink munkaideje nem összefüggő. Gyakran arra kényszerülnek, hogy egy-egy munkafázist naponta többször elkezdjenek és a kötelező elfoglaltságok miatt abbahagyják. Ezért nem tudják egy időblokkban folytatni munkájukat, hanem az egyes munkafázisok alkalmanként több részben kerülnek megvalósításra. Különösen jellemző ez a testnevelés szakos hallgatókra, ahol a tornatermek és egyéb sportlétesítmények szűkös volta miatt még nehezebb a tanítási órák folyamatosságát biztosítani.

Így a kötelező jellegű elfoglaltságok jelentős százalékban a délutáni órákban is jelentkeznek. Hiába kezdték a hallgatók a munkát reggel 7 vagy 8 órakor, délután a kötelező munkaidejük különösen az edzésekkel, tornatermi gyakorlással 20—21 óráig is elhúzódhat.

Hallgatóink időbeosztásának alapját a heti tanítási órák száma adja, amely az órarend szerint hetente átlagosan 28,6 óra a készségi, és 27,7 óra a nem készségi szakpárok hallgatóinál 8 félév átlagában.

Az átlagon belül eltérések vannak félévenként, évfolyamonként és szakonként. Legmagasabb mind a négy szaknál a II. és III. félév óraszám (30—34 óra között). Legtöbb órája az I., és II. éves testnevelés szakos hallgatóknak van (32—34 óra között). Az órarendi órák számának csökkenő tendenciája a nem készségi szakosoknál a IV. félévtől, készségi szakosoknál az V. félévtől tapasztalható.

Ha a tanterv szerinti átlagos heti órarendi terhelést nézzük, lényeges eltérést nem találunk a készségi és nem készségi szakpárok hallgatóinak óraterhelése között. Azonban ha a heti átlagos, kötelező órák számát előadásra, gyakorlatra, szeminá-

I. sz. táblázat

A hallgatók véleménye a kötelező órák számáról (óra)
N: 196

Megnevezés	Készségi szakpár							Nem készségi szakpár						
	évfolyam				I—IV. nem:			évfolyam			I—IV. nem:			
	I.	II.	III.	IV.	átlag	lány	fiú	I.	II.	III.	IV.	átlag	lány	fiú
Heti óra a hallgatók szerint	29,5	36,1	34,4	26,4	31,6	31,2	30,0	28,8	32,7	33,0	24,9	29,6	29,2	30,3
Ebből														
előadás	11,1	10,3	8,2	8,6	9,6	9,9	9,5	14,6	12,2	15,8	11,5	13,6	13,9	12,8
gyakorlat	10,5	12,8	11,2	13,8	12,1	12,0	11,6	5,9	11,7	8,6	9,1	8,8	8,8	9,0
szeminárium	5,8	9,4	11,6	3,0	7,6	8,0	8,8	4,7	6,2	7,4	4,1	5,6	5,6	5,5
nyelvtóra	2,4	2,4	0,1	0,4	1,3	1,6	1,2	2,2	2,5	0,1	0,5	1,3	1,1	1,6
egyéb elfogl.	8,3	11,3	6,8	11,4	9,6	8,8	10,5	2,8	0,4	0,9	0,3	1,1	0,7	1,2
Összesen:	38,1	46,2	37,9	37,2	39,9	40,3	41,6	30,2	33,0	32,8	25,5	30,4	30,1	30,1

riumra, nyelvórára és egyéb órára felbontva kérjük (1. sz. táblázat), ezek összege lényeges eltérést mutat a készségi és nem készségi szakpárok hallgatói között. 39,9 óra a készségi szakosok és 30,4 óra a nem készségi szakosok kötelező elfoglaltsága. Az eltérés az egyéb foglalkozásra fordított órák magas számából adódik, amelynél a rajz szakosok a festés, rajzolás, grafika gyakorlását jelölték meg. A testnevelés szakosok pedig a különböző szakosztályokban kötelezően végzett edzéseket, illetve a főiskolai programban előírt egyes gyakorlatok bemutatásához szükséges gyakorlást. Ezek az órák a készségi szakos hallgatók főiskolához kötött munkaidejét 31%-kal növelik meg a nem készségi szakosok munkaidejéhez viszonyítva, amely így heti 9,5 óra különbséget jelent. Az egyes évfolyamok között kiemelkedik a II. évfolyam 46,2 órás heti főiskolához kötött elfoglaltsággal, amely már a napi 8 órás munkaidő heti óraszámát közelíti meg. Ez a tény igazolni látszik azt a hipotézisünket, hogy a készségi szakos főiskolai hallgatók kötelező elfoglaltsága lényegesen magasabb, mint a nem készségi szakos hallgatóké.

A főiskolához kötött munkaidőt kiegészíti az otthoni munka: a tanulás, a szemináriumra, referátumokra és nyelvórákra való készülés, valamint a kötelező irodalom jegyzetelése. Ezek arányosan növelik mind a készségi, mind a nem készségi szakos hallgatók munkaidejét. A heti munkaidő — az időmérleg alapján — készségi szakosoknál heti 50,6 óra hasonló a József Attila Tudományegyetem hallgatóinak heti 51 órás munkaidejéhez, a nem készségi szakosoknál 42,1 óra, 8,5 órával kevesebb, mint a készségi szakosoké (2. sz. táblázat). Amíg a nem készségi szakosok heti

2. sz. táblázat

A munkaidő heti megoszlása (óra)
N: 40

NAPOK:	Készségi szakpár							Nem készségi szakpár						
	évfolyam		I—IV.		nem:			évfolyam		I—IV.		nem:		
	I.	II.	III.	IV.	átlag	lány	fiú	I.	II.	III.	IV.	átlag	lány	fiú
Hétfő	8,6	9,2	7,9	7,1	8,2	8,1	8,4	5,8	8,5	7,6	8,0	7,4	7,6	6,9
Kedd	8,9	9,6	7,3	8,9	8,6	8,7	8,5	8,2	8,2	8,7	8,0	8,3	8,3	7,6
Szerda	9,3	9,5	7,2	9,8	9,0	9,1	8,7	6,6	6,6	7,6	6,5	6,9	6,8	7,0
Csütörtök	9,3	9,0	5,6	8,1	8,2	9,3	8,0	8,2	6,5	4,6	6,6	6,5	6,5	6,4
Péntek	8,1	9,0	8,0	8,0	8,3	9,5	8,3	5,8	7,7	9,0	6,1	7,1	7,0	7,5
Szombat	3,8	6,7	5,5	3,6	3,5	4,3	5,6	3,6	4,6	4,6	3,1	4,0	3,9	4,17
Vasárnap	4,2	2,2	3,2	4,9	3,6	2,7	5,1	1,9	1,5	3,3	3,0	2,4	2,9	1,5
Összesen:	52,2	55,2	44,7	50,4	50,6	51,7	52,6	40,1	43,6	45,4	41,3	42,6	43,0	41,0

(Időmérleg)

munkaideje nem éri el a 48 órát, a készségi szakosok munkaideje 2,6 órával meghaladja azt. A főiskolához kötött munkaidőnél a készségi szakosok többletórájaként jelentkező 31% az össz munkaidő vonatkozásában már 17%-ra csökkent, ami azt jelenti, hogy a főiskolai tanulmányaikhoz kapcsolódó, otthon is végezhető munkára a nem készségi szakos hallgatók 14%-kal több időt fordítottak, mint a készségi szakosok.

A magas heti órarendi elfoglaltság miatt, annak ellenére, hogy a főiskolán kötelező az órákra járás, hallgatóink szelektálják az órákat, és az egyes foglalkozásokról való távolmaradással igyekeznek szabadidejüket növelni. Az interjú során megállá-

3. sz. táblázat

Előadásokra járás (%)

N: 196

Válaszok megoszlása:	Készségi szakpár						Nem készségi szakpár							
	évfolyam		I—IV.		nem:		évfolyam		I—IV.		nem:			
	I.	II.	III.	IV.	%	lány	fiú	I.	II.	III.	IV.	%	lány	fiú
Minden alkalommal	90,0	70,8	54,1	50,0	66,2	76,8	48,0	95,8	61,5	76,7	40,9	68,7	72,7	61,5
Nem rendszeresen	10,0	25,0	41,7	50,0	31,7	21,7	48,0	4,2	38,5	23,3	59,1	31,3	27,6	38,5
Csak ha érdekel	—	4,2	4,2	—	2,1	1,5	4,0	—	—	—	—	—	—	—
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

pítottuk, hogy a készségi szakosok 66,2%-a, a nem készségi szakosok 68,7%-a rendszeresen, 31,7%-a, illetve 31,3%-a pedig alkalomszerűen jár előadásra (3. sz. táblázat).

A II. évtől a IV. év felé haladva csökken a rendszeres előadásra járók aránya. Ezt bizonyítja az egyhetes időmérleg is. Az évfolyamok mellett a nemek között is különbséget találunk az előadások látogatásában. A lányoknál a rendszeres előadásra járók aránya magasabb. Ezzel szemben a fiúknál az alkalomszerűen előadásra járók száma dominál.

Az előadás alatti aktivitás fő mutatója a jegyzetelés. Az előadáson mindig jegyzetelők aránya 71,7%, a készségi szakosoknál, szemben a nem készségi szakosok 51,8%-ával (4. sz. táblázat). A készségi szakosok nagyobb aktivitása (20%-os eltérés)

4. sz. táblázat

Jegyzet-e az előadáson? (%)

N: 196

Igen, mindig	86,7	87,5	50,0	62,5	71,7	75,4	68,0	62,5	42,3	43,3	59,1	51,8	51,3	50,0
Nem, van jegyzet	—	—	4,2	6,2	2,6	1,5	4,0	8,3	—	3,3	13,6	6,3	3,9	11,5
Nem mindig	13,3	12,5	45,8	31,3	25,7	23,2	28,0	29,2	57,7	53,4	27,3	41,9	44,8	38,5
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

véleményünk szerint azzal magyarázható, hogy jóval kevesebb a szabaidejük és a tananyag óra alatti elsajátításával is igyekeznek az otthoni tanulás idejét lerövidíteni, ami végső soron kihat a szabadidő mennyiségére.

A főiskolai hallgatók munkaidejének másik része az otthoni tanulásra fordított munkaidő, amelyet két tényező határoz meg: a Tanterv által előírt és a tanszékek által közvetített követelményrendszer, valamint a hallgatók körülményei. A tantervi követelmények magukba foglalják az elsajátítandó tananyagot, az elsajátítás módját, fokát, és az ezekről számotadó vizsgák típusát. A hallgató körülményei között saját képességének megítélése, a munkához való viszonya, a pedagógushivatáshoz való viszonya és szubjektív emberi magatartása található.

Az interjú során megkérdeztük hallgatóinkat, hogy egy átlagos héten mennyi időt fordítanak tanulásra. A megkérdezett hallgatók közül a készségi szakosok 48,9%-a, a nem készségi szakosok 51,9%-a tudott megjelölni konkrét időt, melyet egy átlagos héten a tanulásra fordít (5. sz. táblázat). Ez az idő a készségi szakosoknál

5. sz. táblázat

Egy átlagos héten (nem vizsgaidőszakban) tanrendi elfoglaltságon kívül hány órát fordít folyamatos tanulásra? (%)
N: 196

Válaszok megoszlása:	Készségi szakpár							Nem készségi szakpár						
	évfolyam		I—IV.		nem:			évfolyam		I—IV.		nem:		
	I.	II.	III.	IV.	%	lány	fiú	I.	II.	III.	IV.	%	lány	fiú
Hetente kb. 8—10 órát tanul	60,0	50,0	41,7	43,8	48,9	53,6	40,0	50,0	57,7	63,3	36,4	51,9	53,9	50,0
Nem tanulok minden héten	13,3	20,8	33,3	43,7	27,7	26,1	24,0	8,3	26,9	10,0	27,3	18,1	14,5	26,9
Nem tudja pontosan megmondani	23,3	29,2	25,0	12,5	22,5	20,3	32,0	41,7	15,4	26,7	36,3	30,0	31,6	23,1
Válaszhiány	3,4	—	—	—	0,9	—	4,0	—	—	—	—	—	—	—
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

7,8 óra. Legalacsonyabb a IV. éveseknél 5 óra, és legmagasabb a II. éveseknél 11,5 óra. A nem készségi szakosoknál magasabb a heti tanulásra fordított órák száma, 11 óra. Legmagasabb a III. éveseknél 14,5 óra, legalacsonyabb itt is a IV. éveseknél 8,1 óra. A nem készségi szakosok magasabb heti tanulásra fordított óraszámára összefüggést a rendszeresen jegyzetelők alacsonyabb százalékával is. A gyengébb előadás alatti aktivitást több otthoni tanulással kell ellensúlyozni. Mindkét szakpár-nál legalacsonyabb a IV. évesek heti tanulási ideje, ami valószínű az alacsonyabb órászámmal függ össze. Az otthon végezhető tanulmányi munkára fordított heti időtartam ugyanis náluk 7—8 órával magasabb, mint a tanulásra fordított idő. Ez részben a tanítási órákra való felkészüléssel, részben a szakdolgozatok készítésére fordított idővel magyarázható. A nemek között a heti folyamatos tanulásra fordított idő mennyiségében lényeges eltérést nem tapasztaltunk.

Az otthoni tanulással szorosan összefügg az előadások követésére fordított idő. Az interjú során a készségi szakosok 38,3%-ának, a nem készségi szakosok 54,3%-ának az volt a véleménye, hogy változó az az időtartam, amelyet hetenként az előadások követésére fordítanak. E csoport aránya a felsőbb évfolyamoknál nagyobb. A másik két számottevő csoport 1—5 órát (15%), illetve 5—10 órát (19%) fordít hetenként az előadások követésére. Előbbi csoportban az I. évesek, utóbbiban a II. évesek aránya magasabb. Az előadás követésére meghatározott órászámokat fordító csoportokon belül a lányok aránya magasabb, mint a fiúké.

Az előadások követéséhez felhasznált heti órászámot többnyire a kiegészítő irodalom feldolgozására fordítják hallgatóink. Hogy ezt milyen intenzitással végzik, az a tanulmányi munkával való identifikációnak egyik mutatója lehet. Az előadások

kiegészítéséhez alkalmoszerű irodalomtanulmányozás szükségességét vallja a készségi szakosok 80,7%-a, a nem készségi szakosok 81,6%-a. A másik csoport az előadások kiegészítéséhez szükségesnek tartja a rendszeres irodalomtanulmányozást. Ezek között a készségi szakosok 14,8%-ot, a nem készségi szakosok 10,9%-ot képviselnek. A csoporton belül kiemelkednek a készségi szakos IV. éves hallgatók 31,3%-kal.

Az évközi rendszeres készülés egyik munkafázisa a kötelező irodalom jegyzetelése. Hallgatóink ezt nem végzik, vagy — főleg a készségi szakosok — nem tudják olyan gyakorisággal végezni, ahogyan ez szükséges volna. A nem készségi szakosok 28,9%-a azt vallja, hogy az átlagos héten 3—4 órát fordít a kötelező irodalom jegyzetelésére. Ezzel szemben a készségi szakosoknál csak 11,9%-a sorolható ebbe a csoportba. Az eltérés 50%-os nagyságrendű, amely véleményünk szerint a készségi szakosok magasabb kötelező óraszámával is magyarázható. A hallgatók nagyobb csoportja (56,8%, illetve 60,9%) vélekedik úgy, hogy nincs minden héten kötelező irodalom, tehát nem kell folyamatosan jegyzetelni. Ez véleményünk szerint összefügg azzal is, hogy az ajánlott és kötelező irodalmat több utánjárással, esetleg néhány hetes várakozással tudják megszerezni, akár az egyetemi könyvtárból, akár a tanszéki vagy a városi könyvtárakból. Így egyszerre több irodalmat is összegyűjtenek és egyszerre pótolják a mulasztottakat, ami azt jelenti, hogy ebben az időszakban naponta átlagosan több mint egy órát fordítanak erre a munkafázisra, ami a heti 6—7 órás jegyzetelésnek felel meg. Azt, hogy nincs idő a kötelező irodalom jegyzetelésére a készségi szakosok 3,5%-a állítja, ezen belül legmagasabb az I. évesek (10%) és a fiúk (8%) aránya. Társai jegyzetének másolását mindössze a nem készségi szakosok 0,8%-a jelzi.

Hallgatóink évközi tanulmányi munkájának szerves része a nyelvtanulás. Az interjúba bevont hallgatók 59—59%-a tanul idegen nyelvet. Az idegen nyelv tanulása egyrészt az I. II. éves hallgatók — szaktól független — kötelező orosz nyelvtanulásból, másrészt a szabadon választott kötelező nyelvtanulásból áll, amelyet a Lektorátus, valamint a szakkollégiumi rendszer keretében folytatnak hallgatóink. Szabadon választott formában a III. éves készségi szakosok 12,5%-a, a nem készségi szakosok 13,7%-a, valamint a IV. éves hallgatók 25%-a, illetve 31,8%-a tanul nyelvet. Házi feladataik elkészítésére és a nyelvtanulásra hetenként 2—3 órát fordítanak. Ebben lényeges eltérés a készségi és nem készségi szakosok között nincs.

Hallgatóink félévenként 8—10 alkalommal írnak zárthelyi dolgozatot. Egy-egy féléven belül a zárthelyi dolgozatok száma szakoktól és évfolyamoktól függően eltérő. Eltérés van a tanítási hetek tekintetében is. A szaktanszékek és általános tanszékek, de sokszor az egyes szaktanszékek között nincs meg a koordináció, abban a tekintetben, hogy ki, mikor írat zárthelyi dolgozatot. Ezért különösen a félévek második részében egyes évfolyamokon és szakokon 3—4 zárthelyi dolgozat is jut egy-egy hétre. Ez minimális felkészülési idő mellett is 10—15 óra többletterhelést jelent. Így az adott félév heti megterhelése eltérő.

A gyakori számonkérés a magasabb szintű oktatói követelmény a folyamatos tanulást igényli. Ezzel szemben éppen a zárthelyi dolgozatok időszakos volta, a tanulási időszakosságát vonja maga után. Hallgatóink véleménye szerint azon a héten, amikor zárthelyi dolgozatot írnak a felkészülésre 1—5 órát fordít a készségi szakosok 25,8%-a, a nem készségi szakosok 17,2%-a. Azok a hallgatók akik 5—10 órában készülnek a zárthelyi dolgozatra készségi szakosoknál az alsóbb évesek a nem készségi szakosoknál pedig a III. és IV. évesek. Hallgatóink számára a zárthelyi dolgozatok azért jelentősek, mert eredményük a vizsgajegyben és a gyakorlati jegyben tükröződik.

Az évközi konzultáció a tanszéki követelményrendszer közvetítésének egyik módja, a hallgatók önálló munkáját elősegítő útmutatás egyik formája. Úgy tűnik hallgatóink még nem ismerik fel annak jelentőségét, milyen fontos segítség lehet a konzultációkon való részvétel, az önálló munka és a főiskolai normarendszer megismerésében. Nem veszi igénybe ezt a lehetőséget a készségi szakosok 61,9%-a, a nem készségi szakosok 74,7%-a. A kik a konzultációkra rendszeresen eljárnak 6,7%-ot képviselnek a készségi, és 9,3%-ot a nem készségi szakpárok hallgatóinál.

Hallgatóinknak mind kényszerhelyzetből, mind autonóm választás alapján megvan a lehetőségük, hogy aktívan dolgozzanak. Ehhez útmutatást kapnak a konzultációkon, erre készítetik őket a szeminárium beszámolók és a zárthelyi dolgozatok. Az évközben lelkiismeretesen készülő hallgatónak délelőtt és délután egyaránt tanulnia kell ahhoz, hogy felkészülhessen a soron következő szemináriumra, vagy gyakorlati foglalkozásra, majd később a vizsgákra. Interjúnkban megkérdeztük hallgatóinkat, hogy mikor készülnek vizsgáikra. A készségi szakosok 25,9%-a, a nem készségi szakosok 16,9%-a válaszolta azt, hogy csak vizsgaidőszakban készül, a többiek úgy ítélték meg, hogy szorgalmi időszakban és vizsgaidőszakban egyaránt készülnek. A Szegedi József Attila Tudományegyetem megkérdezt hallgatóinak 44%-adott olyan választ, hogy csak vizsgaidőszakban készülnek vizsgájukra. Az adatokat összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a főiskolai hallgatók nagyobb százaléka folytat a szorgalmi időben is olyan tanulmányi tevékenységet, amellyel már a vizsgákra készül elő.

Készségi szakos hallgatóink is nagyobb számban jelezték azt, hogy csak vizsgaidőszakban készülnek vizsgáikra. Oka lehet feltételezésünk szerint, hogy a magasabb kötelező jellegű munkaidő miatt kevesebb időt tudnak évközben a folyamatos tanulásra fordítani, amint ez az otthon végezhető tanulmányi munka adataiból is kitűnik. Előidézője lehet még az is, hogy az edzésekről, gyakorló órákról fizikailag kifáradva érkeznek haza és otthon már nem tudnak aktív tevékenységet kifejtetni.

A felsőoktatási reform következtében a főiskolai hallgatóknak is alkalmuk nyílt arra, hogy megtegyék az első lépéseket az önállóan végzett munka felé. Megkezdődött az a folyamat, amelynek során a leendő pedagógus már főiskolás éveiben kezdi megtanulni azt, hogy hogyan kell egyedül, önállóan dolgozni. A hallgatók önálló munkára nevelését segíti többek között a szeminárium referátumokra, szakértői kiselőadásokra való felkészülés. Megkérdezt hallgatóink 75—76%-a a félév során két-három alkalommal tart referátumot. A referátumot készítőik között a felsőbb évesek aránya magasabb. Nem kellett referátumot készíteni 23,1%-nak, itt viszont az alsóbb évesek aránya nagyobb. A referátumot készítőik egy-egy referátumra való felkészüléshez 6—8 órát vettek igénybe. Ez a tény kihat az irodalomjegyzetelés időszakosságára, intenzitásának hullámszerűségére.

Hallgatóink a referátumok, beszámolók elkészítéséhez szükséges legfontosabb szakirodalmat és egyéb tudományos műveket az Egyetemi Könyvtárban, a tanszéki könyvtárakban vagy a városi könyvtárakban találhatják meg. Szakos hallgatóink legnagyobb csoportja az Egyetemi Könyvtár tagja. Arányuk a készségi szakosoknál 37,8%, a nem készségi szakosoknál 43,1%. Hallgatóink elsősorban tanulmányi munkájukhoz és önművelésükhöz tartják szükségesnek az Egyetemi Könyvtár látogatását. A főiskolának központi könyvtára és olvasóterme nincs. Ezért hallgatóink nemcsak könyvkölcsönzés céljából látogatják az Egyetemi Könyvtárat, hanem kötelező olvasmányt olvasnak, szakirodalmat jegyzetelnek, van aki saját jegyzetéből tanul, vagy önművelés, szórakozás szándékkal helyben olvas. Igen gyakori a lyukasórák Egyetemi Könyvtárban való eltöltése a felsorolt tevékenységek valamelyikével. Az Egyetemi Könyvtárnak tehát nemcsak közvetítő szerepe van a tudásanyag rendelkezésre

bocsátásában, hanem a főiskolai hallgatók jelentős részének munkahelyet is biztosít. Itt készülnek egy-egy beszámolóra, referátumra és többen a vizsgákra is.

A másik számottevő csoportot azok a hallgatók képezik, akik a Somogyi Könyvtár tagjai. Arányuk a készségi szakosoknál 25,9%, a nem készségi szakosoknál 23,9%. A tanszéki könyvtáraknak 25,2%-ban, illetve 19,2%-ban tagjai hallgatóink. Az ismertetett értékek között legalacsonyabb százalékot valószínűleg azért képviselik tanszéki könyvtáraink, mert ezek könyvvállománya 1—2 példányos könyvekből áll. Ezért a tömeges hallgatói igényeket nem tudják kielégíteni, inkább 1—1 referátum, TDK-dolgozat, szakdolgozat elkészítéséhez vagy a tanárjelöltek gyakorló tanításaihoz szükséges szakirodalom biztosításában tudnak segítséget nyújtani.

Egyéb könyvtárhoz a készségi szakosok 9,7%-a, a nem készségi szakosok 16,2%-a kapcsolódik. Hallgatóink jelentős része tagja egyidőben több könyvtárnak is. Könyvtárhoz nem kapcsolódó hallgatóink aránya 2% alatti értéket képvisel.

A munkához kapcsolódó egyéb kötelezettségek közé tartozik a *közlekedés*. A közlekedésre fordított idő nagysága a lakóhely és a munkahely közötti távolság függvénye. Hallgatóink lakóhely szerinti megoszlása a főiskola szűkös kollégiumi ellátottságának következménye. A vizsgálatba bevont hallgatók többsége albérletben lakik. Ez az arány a készségi szakosoknál 47,2%, a nem készségi szakosoknál 40,3%. A kollégiumban lakók aránya mindkét szakpárnánál csak a 36%-ot éri el.

Szüleinél vagy rokonainál lakik a készségi szakosok 16%-a, a nem készségi szakosok 23,6%-a. Az albérletben lakók, valamint a szülőktől, rokonoktól bejáró hallgatók közlekedésre fordított ideje jóval meghaladja a kollégiumban lakó hallgatók közlekedésre fordított idejét.

Az egyhetes időmérleggel vizsgált évfolyamok eltérő időt fordítanak utazásra. A készségi szakosok átlagosan heti 8,7 órát utaznak. Ezen belül a II. évesek, 10,7 órát, a III. évesek 9,3 órát töltenek utazással. A heti közlekedésre fordított idő egyenes arányban áll az albérletben lakók számával, amennyiben a II. évesek 62,5%-a, a III. évesek 58,3%-a lakik albérletben, a kollégiumban viszont az átlag alatti értékben 25% a II. évesek, illetve 29,2% a III. évesek aránya. Nem kedvezőbb a helyzet a nem készségi szakosoknál sem. A heti utazással eltöltött idő 9,5 óra. Bár náluk alacsonyabb az albérletben lakók aránya, viszont magasabb a szülőktől, rokonoktól bejáró hallgatók száma, ami sok esetben hosszabb napi utazási időt eredményez, mint egy jól megválasztott albérlet. Ezért elsősorban a nem kollégista hallgatóknál beszélhetünk arról, hogy az utazás kötött idejük és szabadidejük nagyságának alakulását befolyásolja.

A fiatal szervezet megköveteli, hogy a heti időalap egy részét alvásra, étkezésre és személyi higiéniára fordítsa. A szervezet erős megterhelése fokozza az *életteni* *szükségletek* kielégítésének igényét, amely egy biológiailag meghatározott szint alá nem csökkenthető a szervezet károsodása nélkül. Ennek az időnek jelentős részét az alvás tölti ki.

Az interjúba bevont hallgatóktól megkérdeztük, hogy naponta hány órát fordítanak alvásra. A készségi szakos hallgatók 9,2 órában, a nem készségi szakosok 7,2 órában jelölték meg a napi alvásigényt. Számottevő eltérést sem az évfolyamok, sem a nemek között nem találtunk. Más képet kapunk ha az interjú adatait a heti időmérleg adataival hasonlítjuk össze. Itt a heti alvásra fordított időre a készségi szakosoknál 51,6 órát, a nem készségi szakosoknál 57,4 órát kaptunk, amely a heti átlagban 8—8,2 óra napi alvásidőnek felel meg. A hét napjai közül mindkét szakpárnánál a hét középső napjai (szerda, csütörtök, péntek) szerepeltek 8 óra alatti alvásidővel, a hét többi napján a 8 órát elérte, vagy meghaladta a napi alvásra fordított idő.

Az interjúnál és az időmérlegnél kapott eltérő adatok, véleményünk szerint a tanítási hetek eltérő megterhelését tükrözik. Ha a hallgatóknak egy héten több zárthelyi dolgozatot kell írniuk, vagy a zárthelyi dolgozatok írása mellett referátumot is kell készíteni, munkaidejük aránytalanul megnő.

A megnövekedett munkaidő vagy a szabadidejüket csökkenti, vagy az alvásra és személyi ellátásra fordított idő lesz kevesebb. Az alvásra, személyi ellátásra fordított idő több hazai kutató szerint a legrugalmasabb tevékenységcsoport, amely a harmonikus életvitelű hallgatók időfeszítésének is enged. Ezért a munkával túlterhelt heteknél jelentkezik az alvásra és személyi ellátásra fordított idő csökkenése, amelyet a munkával kevésbé terhelt hetekben igyekeznek pótolni. Az interjúnál kapott adatok a hallgatók által jellemzőnek vélt alvásidőt, az időmérleg adatai pedig egy adott hét alvással eltöltött idejét tükrözik. A két adatot összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy az időmérleg-felvétel hete a közepesen terhelt hetek közé tartozik.

Az alváshoz hasonlóan a nélkülözhetetlen fiziológiai tevékenységek körébe sorolható a személyi ellátás (mosakodás, öltözködés, étkezés) és a szűkebb értelemben vett háztartási tevékenység. A személyi ellátásra és a háztartási tevékenységre fordított heti időkeret a készségi szakosoknál 19,8 óra, a nem készségi szakosoknál 20,7 óra. A nem készségi szakosok magasabb óraszámra összefügg a rendelkezésükre álló több szabadidővel. Az évfolyamok közül a készségi szakosoknál a IV. évesek, nem készségi szakosoknál a III. évesek emelkednek ki. A nemek közül a lányok élettani tevékenységre fordított heti óraszám magasabb. Készségi szakosoknál 21,9 óra a fiúk 17,3 órájával szemben, nem készségi szakosoknál 21,4 óra a 18,2 órával szemben. Az eltérő értékek a két nem között testkultúrában és étkezési kultúrában meglévő különbségekre utalnak.

Kutató munkánk további részében megállapítottuk, hogy a készségi szakos hallgatók magasabb munkaideje mellett kb. 20%-kal alacsonyabb a heti szabadidő össz óraszám, mint a nem készségi szakos hallgatóké. A szabadidő struktúrájával, a szabadidős tevékenységek hierarchiájával azonban e helyen már nem áll módunkban foglalkozni.

A kötött idő vizsgálatát összegezve megállapítást nyert:

— A készségi szakpárok hallgatóinak heti munkaideje magasabb, mint a nem készségi szakpárok hallgatóié.

— Otthon végezhető tanulmányi munkára a készségi szakpárok hallgatói kevesebb időt fordíthatnak, mint a nem készségi szakpárok hallgatói.

— A tornatermi, sportlétesítmények szétszórtsága miatt a készségi szakos hallgatóknál magasabb a munkahelyi közlekedésre fordított idő és több a lyukasóra. Kevesebb összefüggő idővel rendelkeznek, mint a nem készségi szakos hallgatók és összefüggő idő hiányában kevesebb lehetőségük van az önképzésre és a szakirodalom elmélyültebb tanulmányozására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. Az MSZMP KB 1970. február 18. ülése.
2. A nap 24 órája. Budapest, Statisztikai Időszaki Közlemények, 1965.
3. Az általános iskolai és az óvodai pedagógusképzés tantervei az 1973—74. tanévtől. Bp., 1973.
4. BÉRES CSABA: Életmód. MSZMP KB Politikai Főiskolája Szociológiai Tanszék. Szociológia. (kézirat) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp., 1979.
5. GAZSÓ—PATAKI—VÁRHEGYI: Diákéletmód Budapesten. Gondolat, Bp., 1971.
6. GOMBÁR CSABA: Az egyetemi ifjúság sajátosságairól. Művelődésügyi Minisztérium Tájékoztatója. 1968/1.
7. LOSONCZI ÁGNES: Az életmód az időben, a tárgyokban és értékekben. Gondolat, Bp., 1977.

8. NAGY ANTAL: A szegedi főiskolás tanárjelöltek életmódjának sajátossága. (kézirat) Szeged 1975.
9. SZALAI SÁNDOR: Idő a mérlegen. Gondolat. Bp., 1978.
10. SZÁNTÓ MIKLÓS: Életmód, művelődés, szabadidő. Akadémiai Kiadó, Bp., 1967.
11. SZENTIRMAI LÁSZLÓ: Egyetemi hallgatók Szegeden. Bp., Gondolat. 1976.

EINIGE SOZIOLOGISCHE PROBLEME DER LEBENSWEISE DER HOCHSCHULSTUDENTEN

ARANKA SZABÓ

Am Lehrstuhl der Pädagogischen Hochschule „Gyula Juhász“ zu Szeged für Landwirtschaftliche Kenntnisse und Praktiken wurden die Lebensweise der Studenten und die Struktur ihres Betätigungsfeldes analysiert. Im Kreise der Biologie-Hörer wurden die ebundene Zeit und die Freizeit der Studenten von Fertigkeitfächern (Zeichnen, Gymnastik) und Nicht-Fertigkeitfächern (Erdkunde, landwirtschaftliche Kenntnisse und Praktiken bzw. Übungen) verglichen.

Es zeigte sich, dass bei den Hörern der Fertigkeitfächer die Hochschulgebundene wöchentliche Arbeitszeit um 31 % höher ist, als bei denen der Nicht-Fertigkeitfächer. Dies hat zur Folge, dass ihnen für Studienarbeit, die sie zu Hause erledigen können, weniger Zeit verbleibt. Wegen der Vers-tretheit der Turnsäle und Sportanlagen bzw. -einrichtungen wird mehr Zeit zur Erreichung der Arbeitsplätze benötigt. So verfügen diese Hörer über weniger zusammenhängende Freizeit als jene der Nicht-Fertigkeitfachpaare, und in Ermangelung dieser haben sie weniger Möglichkeit zur Selbstbildung, zu einem vertiefteren Studium der Fachliteratur.

НЕКОТОРЫЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

САБО ЛАСЛОНЭ

На кафедре сельского хозяйства Сегедского педагогического института им. Юхаса Дьюлы нами были проведены исследования образа жизни и структуры деятельности студентов. Мы сравнили проведение рабочего и свободного времени студентов-биологов, второй специальностью которых были рисование или физкультура, требующие определённых навыков, и студентов-биологов, второй специальностью которых были география или сельское хозяйство.

В ходе исследования оказалось, что у студентов, вторая специальность которых требо-вала определённых навыков, рабочее время, проведённое в институте за неделю, на 31% выше, чем у студентов других специальностей. Вследствие этого у этих студентов остаётся меньше времени на учёбу дома. Спортивные залы, бассейны и другие спортивные сооружения расположены в разных частях города, и поездка на места тренировок отнимает много времени. У этих студентов свободное от занятий время слишком разорвано, вследствие чего у них меньше возможности заниматься самообразованием и меньше времени остаётся на более углублённое изучение специальной литературы.